

Звіт
за результатами моніторингового візиту до Київського центру
соціально-психологічної реабілітації дітей № 1

Дата візиту: 06 лютого 2020 року

Члени моніторингової групи:

- Прашко О.В., головний спеціаліст відділу інспектування об'єктів контролю, керівник моніторингової групи;
- Малишев М.С., начальник відділу нормативно-правового забезпечення прав людини на належне утримання;
- Погоріла О.С., головний спеціаліст відділу моніторингу дотримання прав людини на належне утримання;
- Буров С., Іващенко М., Баран Д., громадські монітори.

У моніторинговому візиті брали участь:

- Феценко Ю.Г, директор Київського центру соціально-психологічної реабілітації дітей № 1;
- Вдовіченко В.В., юрист закладу.

Відповідно до вимог статті 19-1 Закону України «Про Уповноваженого Верховного Верховної Ради України з прав людини» працівниками Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини разом із представниками громадськості 06 лютого 2020 року здійснили повторний моніторинговий візит до Київського центру соціально-психологічної реабілітації (далі – Центр). Центр розташований за адресою: м. Київ, бульвар Маяковського, 26 В.

Було встановлено, що заклад може прийняти на реабілітацію до 100 вихованців, у день візиту в Центрі перебувало 65 вихованців. Проведено інтерв'ю наодинці з 30 вихованцями та 10 працівниками закладу.

Під час візиту було встановлено, що рекомендації, надані за результатами попереднього візиту, який відбувся в жовтні 2018 року, частково виконано. Харчоблок забезпечено морозильними камерами, дотримуються санітарно-гігієнічні вимоги. Для ігрового майданчика придбано гойдалку-балансир, карусель.

У 2019 році з волонтерами укладено договір на проведення з вихованцями Центру просвітницько-профілактичної та гурткової роботи. За сприянням ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» вихованців залучено до участі у Всеукраїнській дитячо-юнацькій грі «Джура», проводили заняття у спортивних секціях тощо. Зокрема, за словами керівництва, в Центрі організовано роботу секцій з греко-римської боротьби, футболу, фітболу, гімнастики. З дітьми проводять заняття з математики, комп'ютерні курси від академії «Крок», різноманітні майстер-класи. Дітей залучають до участі в різноманітних екскурсіях та заходах. До Центру

приходять волонтери, які допомагають дітям з виконанням домашніх завдань.

З працівниками закладу проводиться робота з підвищення професійної компетентності, підвищення знань щодо специфіки роботи з дітьми, які потрапили в складні життєві обставини. Зокрема, у 2019 році проведено 13 таких тренінгових занять.

Проводиться диспансеризація та госпіталізація дітей. Так, у 2019 році було госпіталізовано 117 дітей, проводилися додаткові флюорографічні, ультразвукові та рентгенологічні обстеження. Проведено щеплення дітей за призначеннями лікарів. Проведено оздоровлення 161 дитини в санаторіях та дитячих таборах.

Центр забезпечений медикаментами та перев'язувальними матеріалами. 05.02.2020 здійснено закупівлю ліків на суму 19 753,01 гривень. Видатки на харчування на одного вихованця в день становлять 91 гривню.

В установі є стоматологічний кабінет, однак він на момент візиту не функціонував. За сприянням волонтерів розроблено кошторис на придбання стоматологічного крісла та витратних матеріалів з метою забезпечення потреб дітей у лікуванні зубів.

Здійснено ремонт актові зали, капітальний ремонт приміщень денного догляду та покрівлі будівлі. Силами трудового колективу проводилися поточні ремонти в приміщеннях груп. Частково замінено меблі, придбано телевізори. У окремих приміщеннях груп створено умови для проживання дітей, наближені до домашніх.

В актовій та спортивній залі проводяться виховні заходи для дітей.

Порушення та недоліки, виявлені під час моніторингового візиту

1. *Випадки неналежного поводження з дітьми (стаття 28 Конституції України, стаття 3 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання)*

1.1. Під час інтерв'ювання вихованців наодинці було отримано інформацію про випадки неналежного поводження начальника сектору ювенальної превенції Деснянського управління поліції П. з дітьми, який часто навідується до Центру для проведення профілактичної роботи з вихованцями, зокрема з порушниками дисципліни. Діти згадали ще про дядю К., який приходив до Центру не так часто, але бояться його більше.

За словами дітей, він проводить з дітьми заняття з фізкультури в їх кімнатах. Під час так званих занять, вимагає від вихованців ходити в позі навприсядки. Якщо діти не справляються з виконанням вправи, кидається в них скрученими папірцями, що завдає дітям біль. Діти розповідали, що був випадок демонстрації можливого застосування до них обмеження свободи шляхом приковуванням до батареї кайданками. Під час спілкування з дітьми

застосовує ненормативну лексику та може дати запотиличник, вдарити тапками по спині та по сідницям.

За результатами анонімного опитування було з'ясовано, що працівниця Центру І. у якості покарання заставляє дітей мити унітази зубною щіткою, заохочує представника поліції до «профілактичної роботи» з дітьми. Наприклад, за відмову вихованця кинути залишок яблука в корзину працівниця Т. вдягнула корзину йому на голову та хотіла недоїдок захвати за комір.

За словами вихованців, вони скаржилися на працівників психологу. Натомість жодних заходів зі сторони ні психолога, ні керівництва Центру для вирішення проблеми не було здійснено.

Також працівниця І. залучає старших вихованців для заспокоєння та втихомирення молодших вихованців. Зокрема, отримано інформацію, що за сигарету або цукерку дітей часто «виховує» вихованець, який має психічні розлади. Діти стверджували, що він наразі не б'є, але раніше міг дати ляпасу.

В адаптаційному відділенні 14+ усі вихованці покарані через провину одного з вихованців, який був учасником бійки. За словами вихованця, він захищав свою гідність, однак спільно з ним були покарані усі інші 15 вихованців. У результаті такого масового карального виховання протягом тривалого часу ніхто з вихованців не має вільного виходу відповідно до наказу керівництва Центру від 21.01.2020 № 11. Не можуть відвідувати додаткові заняття, готуватись до ЗНО за межами закладу.

1.2. Відбувається дискримінація дітей за соціальним станом в закладі освіти. Вихованці загального відділення відвідують школу № 248. За словами адміністрації та психологів Центру, колектив постійно намагається взаємодіяти зі школою. Проблему булінгу і конфліктних ситуацій між учнями, що спостерігалися в минулому навчальному році, практично розв'язано. Проте є дискримінаційні ознаки ставлення до вихованців центру через зневажливе ставлення до них деяких учнів школи та вчителів. Наприклад, під час контрольної роботи з математики запитували учнів, чи будуть вихованці Центру її писати.

Діти розповідали, що навіть у шкільних журналах їх записують на окремій сторінці. Вони скаржилися, що у ситуації коли в школі пропадають телефони або кошти, одразу звинувачують їх. «Ми ж з притулку. І одяг у нас не такий, як у нормальних дітей з сімей, і телефонів немає. У бібліотеці не дають нам книжок, учням школи дають», – говорили діти з Центру.

Директорка Центру озвучувала бажання укласти договори щодо навчання дітей в інших закладах освіти району з метою уникнення практики широкого інформування про місце перебування дітей та сприяти їх соціалізації. Однак, лише одна школа № 248 погодилася на навчання вихованців центру в закладі.

Продовжується практика видачі підручників по остаточному принципу. Комплект підручників центру школа видає з розрахунку один комплект на декілька учнів з одного класу. Для учнів старших класів є підручники в

електронному форматі, однак постійного доступу до мережі Інтернет вихованці не мають.

2. Не забезпечено повною мірою право на охорону здоров'я (стаття 49 Конституції України)

2.1. У Центрі перебувають діти з психічними розладами, їм не забезпечено необхідне лікування. У центрі перебувають 11 дітей з затримкою психічного розвитку. Чотири з них мають психічні розлади (встановлено діагнози) та лікувалися у 12 відділенні Київського ТМО «Психіатрія». Ці вихованці проживають в кімнатах спільно з іншими дітьми.

За словами лікаря-психотерапевту Центру, дітям рекомендовано медикаментозне лікування, проте вони відмовилися приймати медичні препарати. Лікар-психотерапевт систематично проводить з ними індивідуальні заняття, однак комплексне лікування відсутнє. У дітей бувають напади агресії. За словами керівника центру, бригада швидкої допомоги під час виклику, почувши відмову дітей щодо надання медичної допомоги, від'їжджає. У той час працівники Центру не знають, як поводитися з дітьми, які перебувають у збудженому стані.

2.2. Одна з вихованок з психічними розладами Б., самовільно залишила Центр 27 січня 2020 року. У зв'язку із станом здоров'я має підвищений ризик потрапити в ситуації, що загрожують її життю та здоров'ю. За словами керівника Центру, вихованка оголошена у розшук, однак, на думку моніторингової групи, є потреба у посиленні контролю за діями відповідальних осіб з розшуку дитини та забезпеченні їй належних умов для перебування та лікування.

2.3. У медичному кабінеті виявлено медикаменти, термін придатності яких сплив. Їх використання може зашкодити здоров'ю дітей.

3. Порушення права дітей на гідні умови проживання, що включає житло, одяг, харчування (стаття 48 Конституції України, Державні санітарні норми і правила, Закон України «Про охорону дитинства»)

3.1. Порушується право дітей на достатнє харчування. В адаптаційному відділенні соціальної реабілітації проживають підлітки, які навчаються в закладах середньої освіти міста Києва. Заклади знаходяться на значній відстані від Центру, відтак доводиться виїжджати на навчання о 06.30, щоб вчасно прибути до навчального закладу. Сніданок в Центрі за розкладом пізніше, ніж діти уходять, тому підлітки залишаються без сніданку та обіду.

Підлітки не мають статусу дитини сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, відтак не отримують безкоштовного харчування в зазначених закладах освіти. За словами дітей, перший прийом їжі у них відбувається о 15.00 після повернення до Центру, інколи пізніше. Таке поводження з підлітками можна розцінити як катування.

Для вихованців I-III груп облаштовано окремо їдальню, що закривається одразу після вечері. Вечеря за затвердженим розпорядком дня відбувається о 17.30 вечора. За пів години потому дітям дають другу вечерю (наприклад, компот з печивом). Така рання вечеря призводить до того, що діти ввечері часто голодні, оскільки перерва між вечерєю та нічним відпочинком становить більше ніж 2 години.

За словами вихованців адаптаційного відділення, їх вихователі інколи підгодовують дітей з інших відділень, оскільки в адаптаційному є можливість їсти не за розкладом, вихованці можуть купувати та зберігати продукти харчування в холодильнику, тому інколи є залишки від вечері.

У їдальні для I-III груп відсутні виделки, серветки тощо. Працівник їдальні пояснила, що виделки дітям не дають, оскільки вихованці бувають агресивними. Варто зазначити, що центр соціально-психологічної реабілітації є закладом, одним із завдань якого є соціалізація дітей, навчання їх побутовим навичкам. Заборона використовувати виделки є дискримінацією дітей.

Порушуються санітарно-гігієнічні вимоги. Працівниками використовується пошкоджений емальований посуд, не зберігаються добові проби відповідно до санітарно-гігієнічних вимог. Не здійснюється прожарювання ложок.

Як виявили монітори, протягом тривалого часу в раціоні дітей відсутнє молоко. Як пояснив керівник центру, через тривалі тендерні процедури.

У пристосованій їдальні для I-III груп зберігалися продукти харчування, не видані дітям: вареники, вершкове масло, печиво, мандарини, банани тощо.

На харчоблоці не ведеться належно облік продуктів харчування, що потенційно може привести до зловживань. Наприклад, в журналі для обліку залишків продукції зазначено залишок молока і сиру у кількості понад 200 кг, фактично наявно 20.

3.2. Порушуються права на належні та безпечні умови перебування. Вихованці I-III груп проживають в кімнатах, які потребують ремонту. В цих приміщеннях освітлення не відповідає санітарним вимогам. Відповідно до санітарних норм і правил у закладах для дітей має бути забезпечене належне природне і штучне освітлення. Саме це є необхідною умовою збереження загальної та зорової працездатності, попередження розладів зору у вихованців.

На порушення правил пожежної безпеки, використовуються лампи у відкритому вигляді, виконані з використанням прозорих колб. Не здійснюється належний контроль за заміною лампочок освітлення та станом електричних розеток в приміщеннях.

Вихованці користуються загальними мочалками, водночас належно не здійснюється їх санітарна обробка. Відсутні ємності для їх замочування відповідно до санітарних вимог.

У спальнях не вистачає приліжкових тумбочок.

Під час розмови з дітьми монітори з'ясували, що вони дуже хочуть повернути свій власний одяг, в якому вони прибули до закладу і який залишився у санпропускнику.

У загальній кімнаті встановлено столи для ігор та занять, проте є лише один стільчик. Меблі в кімнатах 2-3 відділень поламані і потребують ремонту. У туалеті на стелі грибок. Є потреба в ремонті санітарно-технічного приладдя.

На другому поверсі на міжповерховому майданчику огороження не може забезпечити безпеку дітей, оскільки пошкоджене. Дитина може випасти у отвір у випадку відсутності контролю дорослих.

Два вогнегасники для пожежогасіння у приміщенні I-III груп були закриті в шафі в кабінеті логопеда. Не було забезпечено технічне обслуговування вогнегасників. Також пожежні виходи заблоковані різними предметами та замкнені, ключі знаходилися у вихователів.

3.3. У Центрі не вистачає педагогічного та середнього медичного персоналу для забезпечення виховної, лікувальної роботи з дітьми та догляду за ними. Так, вакантними є 6 посад середнього медичного персоналу, 17 посад педагогічного персоналу.

4. Порушення права на свободу світогляду та віросповідання (стаття 35 Конституція України)

Дітей примушують відвідувати церковні заходи. У неділю їх відвозять до церкви на автобусі, проте не всі вихованці мають бажання брати у цьому участь. Варто зазначити, що деяким дітям це подобається, оскільки там вони розмовляють на релігійну тематику. Потім роблять щось своїми руками, п'ють чай з печивом.

Невідомо на якій підставі в будівлі Центру облаштовано молитовну кімнату для представника однієї з церков, ключ від якої знаходяться у священника. Вільного доступу до кімнату діти не мають.

Водночас у Центрі не вистачає приміщень для потреб дітей. Зокрема немає приміщення для зустрічі дітей і батьків, дітей та потенційних усиновлювачів та піклувальників. Родичі з дітьми зустрічаються у холі закладу на очах у всіх. Під час візиту потенційний усиновлювач встановлював емоційний контакт з вихованцем у коридорі поряд з кабінетом лікаря.

5. Не забезпечено право на зв'язок з навколишнім світом (стаття 48 Конституції України)

Відповідно до Типового положення про Центр соціально-психологічної реабілітації дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 № 87, адаптація до сімейного оточення передбачає поглиблений аналіз соціальних та емоційних зв'язків дитини із сімейним та найближчим оточенням, проведення соціально-психологічної реабілітації, спрямованої на налагодження взаємовідносин з близькими людьми та адаптацією до

сімейного оточення. Однак в Центрі обмежено право дітей на побачення з рідними. За словами вихованців, їм потрібно писати заяву на ім'я керівника закладу на дозвіл зустрічі з рідними.

Проблемою залишається можливість користуватися мобільними телефонами. Більшість дітей має до них доступ лише два дні на тиждень – по понеділках і п'ятницях. Адміністрація центру наполягає на доцільності такого обмеження, мотивує це необхідністю убезпечувати дітей від несприятливих контактів. Проте, такі аргументи є досить сумнівними і швидше позбавляють дитину можливості звернутися за допомогою в умовах закритого закладу, мати контакти з близькими.

Діти не мають інформації про те, до кого, окрім психолога, вихователя чи директора Центру, можна звернутися зі скаргою у разі неналежного з ними поводження. На інформаційних стендах відсутня інформація із зазначенням телефонів Служби у справах дітей, Уповноваженого Верховної ради України з прав людини тощо, інших відповідальних осіб.

По телевізору діти можуть дивитися лише відео, записане на електронний носій, перегляд інших телевізійних передач, у тому числі інформаційних та розвивальних, вкрай обмежено.

6. Порушення права дітей на вільний розвиток особистості (стаття 23 Конституції України)

Центр намагається забезпечити участь дітей в різноманітних екскурсіях, майстер-класах. Водночас працівники центру не змогли показати розклади гурткових занять, які відбуваються на постійній основі та враховують нахили та інтереси дітей. Як і під час минулого візиту, в закладі відсутня бібліотека, хоча це була найпростіша для виконання рекомендація.

Через брак корисних занять, діти проводять дозвілля у сумнівних іграх. Наприклад, малюють на руках візерунок, а потім розтирають його до тих пір, поки не пошкодять шкіру.

6.2. Не забезпечено право на ефективний засіб юридичного захисту (статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод)

7.1. Вихованець Г. проживає в центрі протягом 3 років. На користь дитини не приймається рішення щодо позбавлення матері батьківських прав. Заяву про позбавлення матері батьківських прав подавав сам вихованець. Останнє судове засідання мало відбутися 09.10.2019, перенесено на 12.03.20. Водночас вихованець не має соціальних пільг, зокрема безкоштовного харчування за місцем навчання як дитина, позбавлена батьківського піклування, не поставлений на чергу на отримання житла в соціальному гуртожитку, не отримує стипендії.

Указом Президента України № 721/2019 «Про деякі питання забезпечення прав та законних інтересів дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, розвитку та підтримки сімейних форм виховання

дітей» унормовано проблему першочергового розгляду в судах справ щодо дітей. Однак 25 вихованців перебувають в закладі понад 9 місяців, у тому числі через затягування судових процесів.

6.3. Виявлено проблеми з додержанням прав дітей-біженців. Іноземний громадянин Афганістану О. звернувся із заявою про надання статусу біженця до підрозділів Держаної міграційної служби України та перебуває у Центрі з 22.11.2018. Його паспорт знаходиться у Б., головного спеціаліста – юрисконсульта служби у справах дітей та сім'ї Подільської районної в місті Києві державної адміністрації, яка є його представником.

Слід зазначити, що О. не володіє інформацією стосовно стану розгляду його справи щодо надання статусу біженця. Більше того, після перегляду його особової справи моніторинговою групою було виявлено, що доручення на представництво його інтересів є недійсним, оскільки спливає його термін.

Також, в Центрі перебуває громадянин Гвінеї П., 10.08.2003, який звернувся із заявою про надання статусу біженця до підрозділів Держаної міграційної служби України та перебуває у Центрі з 05.04.2019. Його інтереси представляє зазначена вище Б. відповідно до доручення, термін дії якого спливає 31.12.2019. П. майже не розуміє української мови та слабо спілкується англійською. Він, як і О., не знає стану розгляду його справи і навіть не знає, де знаходиться його паспорт. Лише після ознайомлення з його особовою справою було встановлено, що його паспорт знаходиться у Б. Також, слід зазначити, що П. не має практики спілкування своєю рідною мовою (французька мова) та зазначив, що спілкується лише з О. англійською мовою.

Зазначені вихованці-іноземці перебувають в Центрі понад 9 місяців і не знають про статус розгляду їх заяв.

Рекомендації

1. Державна судова адміністрація України:

1.1. Забезпечити інформування судів всіх інстанцій щодо неухильного виконання Указу Президента України № 721/2019 «Про деякі питання забезпечення прав та законних інтересів дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, розвитку та підтримки сімейних форм виховання дітей», зокрема, стосовно першочергового розгляду в судах справ щодо встановлення юридичного статусу дітей.

1.2. Ініціювати зміни до Цивільного процесуального кодексу України щодо першочергового розгляду в судах справ щодо встановлення юридичного статусу дітей.

2. Міністерство соціальної політики України:

2.1. Вжити заходів щодо забезпечення Київського центру соціально-психологічної реабілітації дітей № 1 сучасними реабілітаційними програмами для дітей, які потрапили в складні життєві обставини.

2.2. Розробити та затвердити стандарти організації життєдіяльності центрів соціально-психологічної реабілітації дітей у частині:

удосконалення штатних нормативів;

норм матеріального забезпечення;

забезпечення реабілітації дітей;

отримання ліцензії на здійснення господарської діяльності з медичної практики.

2.3. З метою розроблення зазначених стандартів створити робочу групу із залученням представників зацікавлених органів державної влади, громадськості та керівників ЦСПРД.

3. Міністерство внутрішніх справ України:

3.1. Провести службову перевірку інформації щодо неналежного поведіння співробітників ювенальної превенції Деснянського управління поліції з вихованцями Центру під час проведення профілактичної роботи, зокрема з порушниками дисципліни, а також повідомити про результати проведеної перевірки.

3.2. Вжити усіх необхідних заходів щодо розшуку неповнолітньої вихованки Центру Б., яка самовільно залишила заклад.

4. Київська міська державна адміністрація:

4.1. Забезпечити додержання конституційних прав дітей в Київському центрі соціально-психологічної реабілітації дітей № 1, зазначених в пунктах 1-7 звіту, за результатами моніторингового візиту НПМ.

4.2. Забезпечити контроль за діяльністю служб у справах дітей стосовно якісного складання та виконання індивідуальних планів соціального захисту дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

4.3. Провести перевірку фактів порушення строків перебування вихованців у Центрі, з'ясувати причини залишення дітей в закладі та повідомити про її результати.

4.4. Вжити заходів щодо створення умов для безпечного перебування усіх дітей в Центрі.

4.5. Вирішити питання щодо продовження терміну дії доручень на представництво інтересів іноземних громадян О. та П., а також в найкоротший термін повідомити про стан розгляду їх справ.

4.6. Вжити дієвих заходів щодо унеможливлення дискримінаційних проявів у закладі загальної середньої освіти, в якій навчаються вихованці Центру.

4.7. Забезпечити комплектацію Центру працівниками відповідно до його потреб.

4.8. Оцінити потреби родини вихованки Центру Б., забезпечити соціальний супровід її родини та надання, у разі потреби, необхідної допомоги.

5. Київському центру соціально-психологічної реабілітації дітей № 1:

5.1. Провести службове розслідування фактів порушення прав дітей, викладених у звіті, та повідомити про його результати.

5.2. Невідкладно розглянути можливість отримання Центром ліцензії на здійснення господарської діяльності з медичної практики.

5.3. Забезпечити дотримання та виконання санітарно-гігієнічних вимог до організації харчування дітей в закладі.

5.4. Облаштувати кімнату для проведення зустрічей дітей із батьками та потенціальними усиновлювачами.

5.5. Забезпечити вихованцям Центру належні умови для розвитку та виховання з урахуванням їх віку, індивідуальних можливостей та здібностей.

5.6. Урізноманітнити гурткову роботу в Центрі та забезпечити інформування вихованців про роботу гуртків.

5.7. Посилити контроль за роботою медичного пункту, зокрема за використанням карантинної кімнати згідно з її призначенням та за термінами придатності медикаментів.

5.8. Розмістити на стендах у доступному для дітей місці інформацію із зазначенням телефонів національної гарячої дитячої лінії, відповідальних за безпеку та додержання прав дітей осіб.

6. Державному бюро розслідувань:

6.1. На підставі статей 60, 214 КПК України, за викладеними у звіті фактами, внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування щодо неналежного поводження співробітників ювенальної превенції Деснянського управління поліції з вихованцями Центру під час проведення профілактичної роботи, зокрема з порушниками дисципліни, а також про прийняте рішення повідомити Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, надавши витяги із ЄРДР.

6.2. До участі у розслідуванні залучити підготовлених спеціалістів для роботи з дітьми, які потрапили у складні життєві обставини, та їх опитування.